

Hajdúsági Tükör

11. évfolyam 3. szám

2018. szeptember 13.

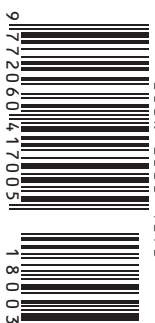
Kulturális és közéleti magazin

500 Ft

A tartalomból:

Polgármestei köszöntő.....	2	A Város.....	17
Ünnepépítők és ünneprontók.....	3	Lázadás a világ végén.....	18
A népzene bűvöletében.....	5	Forgácsok.....	22
Diplomáciatörténeti érdekességek II.....	14		

Polgármesteri köszöntő

Tisztelt Olvasó!

A Hajdúság ünnepe. Báthory Gábor erdélyi fejedelem 1609. szeptember 13-i adománylevelével böszörményi birtokára telepítette a Kállo várában szolgáló hajdúkat. A török hódoltság alatt szinte teljesen elnéptelenedett település újra fejlődni kezdett: elődeink kemény, szívós munkával lerakták Hajdúböszörmény alapjait.

Városunk jelentősége a XVII. század végére megnőtt, ugyanis a Hajdúkerület központjaként fél megyényi terület irányítása történt innen. A Bocskai téren ma is megcsodálhatjuk az egykori kerületházat (ma Hajdúsági Múzeum), ahol törvényhozási és igazságszolgáltatási–végrehajtási feladatokat is elláttak. Az egységes megyerendszer kialakítása után Hajdúböszörmény veszített addigi szerepéből, ugyanakkor továbbra is a térség meghatározó települése maradt.

Addigra a mezőgazdaságból élő helyi lakosság mellett megjelent az értelmiség: a papság, a tisztviselői kar, a tanítók erős közösséget alkottak. Azt azonban látnunk kell, hogy mindezt több évtizedes, sőt évszázados munka és küzdelem árán érték el, s nem csak úgy az ölükbe pottyant.

Ahogy Kertész László írta:

*„Szerelmünk ez a föld,
betakartuk könnyel, vérrel,
ködbundával, füstölővel
kifosztott testvérekkel,
megtiport gyermekkel és nővel,
sárba sepert fátyolokkal,
virágos szemfedőkkel”*

Minden gazdagságunk tehát ez a föld, háborúban, békében minket szolgált, így volt régen, de így lesz száz év múltán is. Az emberiség sok mindent felfedezett, megváltoztatott, elfeledett, újakat alkotott. Úgy tűnik, a kenyeret adó földet semmi mással nem lehet helyettesíteni, vagyis ez a kincsünk örök, nem csupán a múlt megmosolyogtató momentuma.

Ezért is kell különös figyelemmel vigyáznunk rá. Világszerte riasztó képeket látunk a föld és vizeink állapotáról, pedig őket valóban nem lehet mással pótolni.

Őseink ebben is követendő példát mutattak: tudományos publikációk és jelentések hiányában is világosan láttak a kérdésben. Nem kellett nekik uniós irányelv és ehhez hasonlók.

Ez a bölcsesség kell a mai világban is a boldoguláshoz. Hozzájuk képest könnyebb dolgunk van, hiszen a tudás megszerzéséhez nagyszerű iskolák, egyetemek állnak rendelkezésre. Ami kell még, hogy mai világunk (a posztkommunista időszak) tisztulhasson ki, legyen elég erőnk, türelmünk végig vinni elképzeléseinket.

Az ún. Ószirózsás forradalom óta eltelt száz év alatt a mostani, a rendszerváltozás utáni az egyik leghosszabb, békés, építkezéssel teli korszak. Egyedül a kádári „puha diktatúra” volt hosszabb három évtizednél, egyébként 10–20 évente, néha 2–3 havonta teljesen új politikai – társadalmi – gazdasági rendszerek váltották egymást. Kész csoda, hogy a magyarság egyáltalán túlélte az elmúlt száz évet.

A Város Napja alkalmából kívánom, hogy minél többen megéljék, megéljük a reménytelen jövő megvalósuló boldog pillanatait és élvezzük annak eredményeit.

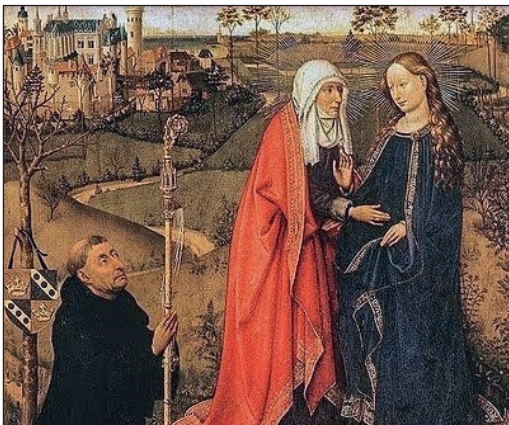
Kiss Attila
polgármester

Dr. Sári Mihály

Ünnepépítők és ünneprontók

AZ ÜNNEPÉPÍTŐK DICSÉRETE

Augusztus 20 ünnep a magyarok életében, amely mind állami, mind egyházi tartalma miatt talán a legszebb, méltóságában lenyűgöző, nemzeti és európai identitásunkat kifejező szent nap. Az államalapítás, a Szent Korona ünnepe, Szent István király temetésének és szentté avatásának évfordulója, az „Új kenyér” ünnepe. A szocializmus korszakában ekkor ünnepelték az 1949. évi XX. törvényt, a Magyar Köztársaság Alkotmányát is. Az alábbiakban döntően azokról az ünnepépítő emberekről osztom meg az emlékeimet, információimat, akik az „Új kenyér” ünnept nemzeti szintre voltak képesek emelni, új tartalmakat hoztak az ünnepünkbe, megerősítették nemzeti identitásunkat.

Szűz Mária látogatása Erzsébetnél, Sarlós Boldogasszony napja, július 2.

A magyarországi Római Katolikus Egyház számos Mária-ünnepet ismer. Jankovich Marcell a régi Mária-ünnepet nem a névhez, hanem a „Boldogasszony” elnevezéshez köti. A fogalom a magyar ősvallás anyaistenőjét jelölte. Szent Gellért püspök okos ötlete volt, hogy a hittérítők és hitmagyarázók Szűz Máriára tegyék át az anyaisten jegyeit. A régi magyar nyelvben a „boldog” szó tartalma a mai „szent” kifejezés tartalmával azonos, így például „Boldog Margit” helyes értelmezése „Szent Margit”. Néhány

Dr. Korinek László professzor összeönti a nemzet búzáját.

ünnepet említsünk a teljesség igénye nélkül: Gyertyaszentelő Boldogasszony ünnepe február 2, Gyümölcsoltó Boldogasszonyhoz imádkozik a hívő ember március 25-én, Sarlós Boldogasszony ünnepe az aratás kezdete (július 2.), Nagyboldogasszony pedig augusztus 15-én van.

Tudós emberek úgy vélik, hogy július 2-i ünnepből nőtt ki az „Új kenyér ünnepe”, ez utóbbi fogalom a szocializmus korszakában is elfogadható volt. A kenyér a kereszténység egyik legfontosabb szimbóluma, egyben egy gazdasági folyamatot lezáró eredmény is, a magyar ember mindennapi tápláléka, ahogy Ady „A grófi szőrűn” című versében is nevezi, az „élet”.

Dr. Korinek László, a Pécsi Tudományegyetem jogászprofesszora 2010-ben, -amikor is Pécs Európa Kulturális Fővárosa volt- vetette fel, hogy az „élet” apró magvait magyarok lakta területről össze kellene gyűjteni, abból kenyeret sütni, ami jelképezi a magyar emberek össze-

tartását, erősíti a közös sorsunk vállalását, erősíti a nemzeti identitást.

A kezdeményezés nyomán 2011-ben a Kárpát-medence magyar térségeiből, több, mint 300 településről összegyűlt gabonát a mohácsi műemlékként is működőképes Szent Miklós vízimalomban őrölték meg – őrlik azóta is –, s Pécsváradon, Büki László Baranya-szerte és a Dél-Dunántúlon híres „Aranycipó” pékségében sült kenyeret Pécs ünnepelték először, mint a „Nemzet kenyere”-t.

Városi szabadtéri ünnep keretében a megszentelt kenyeret Páva Zsolt polgármester szegte meg. A cipókat megvásárolták, a megmaradt lisztet és a cipók összegyűlt árát-mintegy egymillió forintot- Bőjte Csaba szerzetes által vezetett erdélyi Dévai Szent Ferenc Alapítvány kapta meg. Az alapítvány mintegy 2300 árva gyermekről gondoskodik, így a „Nemzet kenyere” karitatív szerepet is kapott.

Szent Miklós vízimalom a Csele patak völgyében és a „Nemzet Kenyere” sütő „Aranycipó pékség” Pécsváradon

Persze a kenyérből jutott a pécsváradiaknak is. Akkoriban még Pécsváradon élt a családom, közvetlenül átélhettem a nemzeti öntudat formálójává vált „Nemzet kenyere” ünnepet. Konok vastagnyakú kálvinistaként is részt vettünk a 250 éves pécsváradai római katolikus Nagyboldogasszony-templomában az ünnepi szentmisén, ez mindennapi gyakorlat volt a kisvárosban. Antal Géza pécsváradai apát úr kezéből kaptuk a friss, nemzetiszínű szalaggal átkötött cipókat az ünnepi mise után jelképes összegért. Ugyancsak az ebből a gabonából örölt kenyeret Dr. Bíró Ferenc polgármester szelte meg az apátság udvarán, az apátságot 1015-ben alapító István király szobra előtt.

Szent István király, Borsos Miklós alkotása Pécsvárad, Vár

A világi ünnep részvevői kacsaszíros, lilahagymás, még párolgó bélű kenyérszeleteket kóstoltak, ebédidőhöz közeledve többen új szeletekért álltunk sorba. Velünk volt Bőjte Csaba szerzetes is barna csuhában, rövid beszédében a nemzet összetartozásáról és egymás iránti felelősségünkről szólt. Megható, szép ünnep volt, s noha hét ágról tűzött a Nap, fogott bennünket a hely. Bőjte Csaba közvetlen, baráti hangon beszélgetett velünk, úgy, mintha mindig ismertük volna egymást. Odahúzódtunk István király szobrához az árnyat adó nagy diófa alá, hallgattuk, s együtt ettük a „Nemzet Kenyeré”-t. Szavai, mint ajándékok hulltak a kezünkbe, s hogy viszonzam, kedvességét, neki adtam feltve őrzött ezüst országcímer kítűzőmet.

A kezdeményezés hagyománnyá nemesedett, s a „Magyarok Kenyeré” névre átkeresztelt ünnepi esemény augusztus 20-i ünnep szerves része lett, országos mozgalommá szélesedett, sőt kiterjedt a székelyek lakta erdélyi területekre is. 2012-ben már 130 település, agrárkamara, magántermelők mintegy húsz tonna búzát gyűjtöttek össze. Az ünnepi nemzeti nagykenyeret Pécsről szállították Budapestre, amelyet Erdő Péter bíboros, prímás, Esztergom-Budapesti Főegyházmegye érseke áldotta meg a Szent Jobb-körmeneten. 2013-ban tovább tartott a lendület, már 400 fölött volt a búza-adományozók száma, a gazdák büszkén, némi pátosszal említették „ az én búzámból is evett az én nemzetem”. Hajdúböszörmény is az adományozók között volt.

Hogy a nemzeti egység gondolatát és érzését mélyítsék, 2014-re a kovász Kárpátaljáról érkezett Pécsre, a só az erdélyi Parajdáról, a gabona 420 hazai és 51 határon túli településről, 230 tonna. Ebből már jutott nem csak Bőjte Csaba alapítványa gyermekeinek, hanem a nagydobronyi Irgalmas Szamaritánus Református Gyermekotthonnak is. A kis mohácsi vízialom kapacitása kevésnek bizonyult már a búza őrléséhez, nagyobb testvére, a Szigetvári Malom is bekapcsolódott a „Nemzet Kenyeré” készítésébe, de a sütés továbbra is Pécsváradon, az „Aranycipó” sütődjében történt. A pécsi ünnepen még láthattam a Pécsi Balett csodálatos emlékműsorát, a Misina Táncegyüttest, s új elemként iktatták be Tolcsvay László zeneszerző erre az ünnepre írt dalát, amelyet sokezer néző/hallgató előtt előadott.

Megállapíthatjuk, hogy 2015-től a „Nemzet Kenyeré”, Korinek professzor kezdeményezése túlnőtt az ötletadó elképzelésén is. Magyar városok a külföldi testvérvárosokkal az itthoni saját augusztus 20-i ünnepeiken, Székelyföldön és Kárpátalján, Bácskában és a Bánátban a saját földjük és a magyar búza keverékéből sütöttek kenyeret, Pécs nem volt többé kizárólagos tulajdonosa a kezdeményezésnek. 2015-től a Nemzeti Agrárgazdasági Kamara az akció és ünnep fő szervezője, hozzá társult a Magyar Gazdakörök és Gazdaszövetkezetek Szövetsége, így intézményesült a „Nemzet Kenyeré”

medencében a magyarok egyetlen valóságos térben élnek, valóságos és a virtuális valóság szálai összekötik őket.

2016-ban már meghaladta a félezer tonnát az összegyűlt gabona mennyisége, 2017-ben pedig 628 tonnát adományoztak a hazai (2392) és külföldi (1577) magyar emberek. 2018-ra az adományozott gabona „Összeöntés ünnepé” is kikristályosodott, amely dátuma augusztus 4-e lett.

Ekkor az adományozók búzájából maroknyi kerül a malomgaratba, a maradékot a rászorulókat segítő szervezetek szeptember 20-án, a Gyermek Világnapján kapják meg. Ebben az évben a „Nemzet Kenyeré” ünnepet kezdeményező Pécs lett ismét az országos ünnepség központja. Bőjte Csaba és Dr. Korinek László részt vettek az eseményen, ahol Kajtár Edvárd, a pécsi székesegyház plébánosa áldotta meg az új kenyeret. Az ünnepi műsorban ismét helyet kapott Tolcsvay László is. Bőjte Csaba pedig üzent:

„Adja a jó Isten, hogy áldás legyen a szántóvető ember munkáján, hogy e gyönyörű Kárpátmedence minden asztalára jusson bőséges tápláló kenyér! Imádságos szeretettel:

Csaba t. és 2134 bajban lévő gyermek”

„CSODAORSZÁG MAGYARORSZÁG”

Az ország augusztus 20-i központi ünnepének eseményeit érdemes volt megnézni, bizonyára a kísérő rendezvények is hasonló színvonalon szolgálták a résztvevőket. Ám a tisztavatás és az esti tűzijáték minden várakozást felülmúlt, mindkét eseménynek mély tartalmú üzenete volt. A tisztavatás óramű pontossággal, feszes, kimért ritmusban zajlott. Örökre megmaradt emlékeimben a díszszázadot vezénylő tiszt markáns, fegyelmezett, rezzenetlen katonaaarca, kardja villanása. Az avatáson részt vevő fiatal tisztek szálfegyenes tartásban alkottak négyszöget. A ragyogó arcok

Jakab István, a Magyar Gazdakörök és Gazdaszövetkezetek Szövetségének (MAGOSZ) elnöke búzáát önt hordóba a Magyarok kenyere – 15 millió búzaszem ünnepségén a Beregszász melletti Mezőgecsében.

MTI Fotó: Nemes János

re / Magyarok Kenyeré” ünnep. Ennek ezúttal örülni kell. A kenyérünnep kettős funkciója sokezer gazdát, szervezetet mozgósított, s sokszázezer ember értette meg, hogy a Kárpát-

hitet, elkötelezettséget, pillantásuk az eltöklétséget sugározták. Elhittem, meggyőztek róla, hogy a hazájukért akár életüket is képesek lennének adni.

Bőjte Csaba, testvér és Páva Zsolt pécsi polgármester megszegik a „Magyarok Kenyerét”

Rövid, szabatos lényegi gondolatokat tartalmaztak Áder János köztársasági elnök és Benkő Tibor honvédelmi miniszter beszédei. Papír nélkül, hibátlanul, szónoki igényességgel mondták el gondolataikat.

Az igazi meglepetés Szarka Tamás Kossuth-díjas énekes, a Ghymes Együttes alapító tagjá-

nak” István király dicsérete” című zenei kompozíciója, ősbemutatója volt. A Magyar Rádió Szimfonikus Zenekara, Szarka Tamás zenekara és a Honvéd Férfikar élő előadása is volt ez. A mű alcíme beszédes: „Csodaország Magyarországnak”. Ismert magyar népdalmotívumokkal a dallamot az égit emelő Miklósa Erika életé-

nek legjobb teljesítményét nyújtotta, egy nemzetnek énekelt, s a szerző irgalmasságról és alázatáról maga is hitelesen, szépen vallott.

Nehezen, izgatottan telt a délután a budapesti tűzijátékra és a teljes Szarka Tamás-műre várva. Nem csalódhattak a Duna-parton és a hidakon maguknak helyet szorító emberek, mint

Tisztavetés 2018.

Szarka Tamás zeneszerző és Miklósa Erika operaénekes az István király díszlete felvételén

ahogy a televíziós szakemberek is professzionális szinten tették képernyőre a fényjátékot. A múltunkra utaló Csodaszarvas hosszan vágott a Parlament sötétebb kontúrjai fölött, jelezve a gyökereink keleti voltát. A Szent Korona Magyarország állami létét jelenítette meg, s a Parlament teteje fölött a kereszt Magyarország elkötelezettségét a kereszténység iránt. Mindez összhangban volt a „Csodaország Magyarország” dallamával, amely a tűzijáték elemeit is alátámasztotta és összekötötte. A Kossuth téren harminc évvel korábban hallott Internacionálé csak elvörösödvé eloldalozhatott, az új zene a nemzet lelkéből szólt, nemzetet tartott egybe, a nemzet boldog volt legnagyobb ünnepén.

AKIKNEK NEM CSODAORSZÁG...

Másnap meglepődve hallottam az egyik ellenzéki országgyűlési képviselő mondatait a televízióban, hogy a kereszt a Parlament felett nem illett a tűzijáték képsorába, nem minden képviselő vallásos. A kereszt-jel nem csak a képviselőnek szólt. Nem tudta, hogy az ezer éves magyar kereszténység normái, mértékei, szabályai, az állam törvényei, az emberi mindennapok etikája az Ó- és Újtestamentum normarendszere alapján képződtek. A hit nélküli is ezt használja a mindennapjaiban, ad számára szabadságot, olykor korlátoz (ne lopj; ne ölj, stb), de humánus, élhető világot szerkeszt számunkra. Az ellenzéki pártok dolga a kormánypárti munka bírálata, ám nem az Ünnepet kellett volna erre használni. István korának és a ma Magyarországa történetien összevetése a bakik sorozatát okozta, szégyelli az ember, hogy félművelt politikusok képviselnek bennünket az ellenzék soraiban, akik mikrofon elé állnak a saját butaságuk igazolására. (Szent István törvényei szerint sokuknak fél karja lenne. A gyűlöletre néhány baloldali/liberális párt két évtizedes viselkedése a figyelmeztető példa.) Jól tudják a baloldali bírálók, hogy az EU-ba

lépéskor a munkaerő szabad vándorlása, mint előny jelent meg, s hogy 600 ezer magyar külföldön dolgozik, annak nem a FIDESZ-KDNP az oka. A baloldali törpe pártok számon kérték István „királytüköre” hatodik passzusát is, amely az idegenek befogadásáról szólt. Feledékenyen elhagyták, hogy a mű olyan idegenek befogadását javasolja, akik az „udvar fényét” növelik. A mai migráció kerítésszerű, őrző, saját nyelvén is analfabéta, képzetlen, kereszténygyűlölő, ingyenevő, a befogadó társadalomba beilleszkedni nem akaró, honfoglaló-hatalomra törő csoportjai nem ilyenek. Az európai keresztény értékeket ma Közép-Európa, hazánk védi, a Nyugat rombolja. A legutóbbi országgyűlési képviselői választás eredménye jelezte a nemzet és gazdaság fejlesztésének irányát, amelyet mértékadó államok képviselői, közöttük az Amerikai Egyesült Államok is méltányol. Wess Mitchell, az európai

pai ügyekért felelős amerikai külügyi államtitkár pár napja egy brüsszeli fórumon ezt mondta: „Magyarország egy NATO szövetséges ország, demokratikusan megválasztott kormánnyal. Egyértelműen az a célunk, hogy egyensúlyt találjunk a kapcsolatok erősítése és a jogos bírálatok között. Magyarország esetében nem működik az a módszer, hogy nem hívjuk meg, kihagyjuk, félreállítjuk, éveken át nyilvánosan bíráljuk, majd ezek után arra számítunk, hogy megőrizzük nála a befolyásunkat, és elvárjuk, hogy ilyen körülmények között továbbra is támogassa nyugati olajvezetékek építését, vagy az oroszországi szankciók meghosszabbítását.” „Követjük a klasszikus amerikai politikát: igyekezzünk nem beleszólni az EU belső vitáiba, de egyértelművé tesszük, hogy hol állunk a demokrácia és a jogállam kérdésében. Ezt a politikát fogjuk folytatni a jövőben is.”

Tűzijáték 2018. augusztus 20.

Balla Zoltán

A népzene bűvöletében

Interjú Tóth Lilla doktorandusszal, a Népművészet Ifjú Mesterével

Az ifjú művésztanár tősgyökeres bőszi bőszi családból származik. Itt járt óvodába, általános iskolába és itt alapozta meg zenei, népzenei ismereteit a Bartók Béla Zeneiskolában, ahol a hegedű szerelmese lett. A népi éneklés „mesterfogásait” Bárdosi Ildikótól és Rozsáné Fekete Csillától tanulta, akiknek szárnyai alatt több helyi, megyei és országos versenyt nyert. Tudatosan készült arra, hogy a népzenevel foglalkozzon.

Engedd meg, hogy a Hajdúsági Tükör Szerkesztősége és a magam nevében is mindjárt gratulációval kezdjem, hiszen 2018. augusztus 17-én vetted át a „Népművészet Ifjú Mestere” díjat.

Nagyon szépen köszönöm. Ez egy fontos állomása az életemnek. Ezt a címet, illetve díjat az emberi erőforrások minisztere adományozza azoknak az ifjú népművészeknek népzene, néptánc és kézművesség területén, akik előzőleg egy komoly megmérettetésen vesznek részt rangos szakmai zsűri előtt. A többfordulós pályázat első részében egy dolgozatban kell összefoglal-

ni egy szabadon választott témával kapcsolatos szakmai ismereteket, gyűjtői tevékenységet, és mindenekelőtt kiemelni a személyes kapcsolatot a hagyományörzőkkel, a hagyományos kultúra mai napig elérhető képviselőivel. A dolgozat alapján kerülhetnek a pályázók a gyakorlati bemutatóra, illetve a kézművesek tárgyai kiállításra. A Népművészet Ifjú Mestere díj ezáltal nem egy a sorból, a díjazottak egyfajta szemlélet, szellemiség képviselői, akik nem elégednek meg az eddig felhalmozott eredmények elfogadásával, megtanulásával és szorgos ismétlésével, hanem mindenki a maga módján szerves kapcsolatban él a hagyománnyal, vagy annak egy-egy szeletével. Nagyon megtisztelő, hogy én is a díjazottak között tudhatom magam.

Pályafutásod gyermeklépései egyikénél magam is ott voltam. Nagybátyád, Botos Antal – aki 1979 és 2017 között a városi és pedagógus kórus tagja és elnöke is volt – egy érdekességet hallgattatott meg velem. Éppen hogy meg tudtál kapaszkodni a rácsos ágyadban, eléd álltunk. Ő – ha emlékeim nem csal-

nak – a Tavaszi szél kezdetű népdal első két sorának dallamát dúdolta neked és kérte: Lillacska, énekelj. S te – aki akkor még nem is beszéltél – teljesen természetesen, visszadúdoltad a dallamot. Olyan régen volt – talán 1987 áprilisában -, hogy Antal erre már nem is emlékezett. Engem viszont elbűvöltél. Nem véletlen, hogy a jelenet, ez a csoda, ennyire megragadt az emlékezetemben.

(Lilla egy egészségeset kacagott a történeten, elgondolkodott, aztán folytatta.) Erre a nagyon korai énekesi produkcióra én sem emlékszem, bár mesélték, hogy hamarabb énekeltem, mint ahogy beszéltem. De arra igen, hogy édesanyám és nagymamám szebbnél szebb dalokat tanítottak nekem. Óvodás koromban Anya főzés közben hallotta a nyitott konyhaablakon át, ahogy hintázás közben a Székely himnusz dallamát dúdoltam. Valahol meghallottam, és megtett a dallam, bár a szöveget még nem jegyeztem meg, és nyilván nem is értettem igazán.

Megállás nélkül énekeltem mindenhol, úgy-hogy öt éves koromban már beírtak a Bartók

Béla Zeneiskolába, itt a hegedű szerelmese lettem. Egy tanári koncerten hallottam énekelni Bárdosi Ildikót, akinek a hangja, előadásmódja nagyon nagy hatással volt rám. Ez az élmény terelte az utamat a népzene, a népdaléneklés felé. Az ő, majd Rozsné Fekete Csilla támogatása segítette abban, hogy – több társammal együtt – városi, megyei és országos népzenei versenyeken is megmérettethetjük énekesi képességeinket.

Mit hoztak a nyíregyházi konzis évek? Miért éppen Nyíregyháza? Hogy éreztél ott magad? Kik voltak a mestertanáraid, kiktől, mit tanultál? Volt-e szakis zenekarotok?

A zenei irányban való továbbtanulás nem volt kérdéses számomra, és ebben a családom is támogató. A népzene előtérbe kerülése hozta az életembe Nyíregyházát, hiszen itt éppen abban az évben indult népzene szak, amikor a középiskolai tanulmányaimat elkezdtem. Mivel kevesen voltunk (az évfolyamomon egyedül végeztem), saját iskolai zenekar akkor még nem alakult, viszont a Nyíregyházi Főiskola népzeneész hallgatóival sokat muzsikálhattam együtt. Ugyanakkor ők voltak a „kistanárim” is, hiszen a tanárképzés gyakorlati tanítását a vonósok nagy része velem tudta teljesíteni. A főiskolai Boróka Énekegyüttesnek is tagja lehettem már középiskolás koromtól.

A népi ének mellett hegedűn is népzenei kezdtem játszani, mestereim Juhász Erika és Rómer Ottó voltak. Ekkor éreztem meg, hogy a gyakorlás nemcsak kötelező feladat, hanem élmény is lehet. A népzenevel párhuzamosan pedig a szolfézs-zeneelmélet szakot is elvégeztem, ahol szintén meghatározó tanárim voltak. A zenetörténet rejtelseibe Szabó Soma vezetett be, aki osztályfőnököm is volt.

Igazán Nyíregyházán nyíltam ki. Megtanultuk a népi hegedülés és a népi éneklés mesterfogásait. A családomtól pedig bizalmat és támogatást kaptam, amit ezúton is nagyon köszönök. Nem könnyű elengedni otthonról egy tizennégy éves lányt, de hiszem, hogy jó döntés volt, mert így fokozatosan léptem ki az életbe a főiskolai élet nagy szabadsága előtt.

Mikor kerültél kapcsolatba a Törköly Zenekarral és neked milyen szerep jutott az együttesben?

A középiskolás évek nyári szüneteiben kezdtem népzenei táborokba járni. Egy ilyen hét alatt az intenzív tanulással legalább annyi dallamot el lehet sajátítani, mint egy-egy iskolai félév során. Ehhez járul még a felhőtlen szórakozás és a barát-

ti, szakmai kapcsolatok kialakulása. 2005 júliusában két táborban is részt vettem. A Méta táborban rengeteget hegedültem, és – kimondatlanul – megfogalmazódott bennem, hogy milyen jó lenne most már állandó zenekarban muzsikálni primásként. A hónap végén a Hajdúsági Népzenei Táborral ezzel a lendülettel játszottam végig. A tábor végén a főszerző, Pásku György megkérdezte, hogy nem lenne-e kedvem az éppen primást kereső zenekarukban muzsikálni. Mondanom sem kell, gondolkodás nélkül igent mondtam. Azóta együtt muzsikálunk, a zenekar jelenleg négytagú (Tóth Lilla – ének, hegedű, Lukács Pál – klarinét, tárogató, furulya, bőgő, Bíró Zoltán – brácsa, Pásku György – brácsa, cselló, bőgő, tekerő). Az autentikus magyar népzene képviselői vagyunk, néhány népzenei feldolgozásunk is van. Négy tematikus műsort állítottunk eddig össze, amelyből kettő lemezen is megjelent (Itt a tele csutora 2010., Ádventtől vízkeresztig 2011.). Táncházkákban, koncerteken játszunk, elsősorban a Hajdúság területén, de rendszeresen járunk a magyar nyelvterület más részeire is, és megfordultunk többek között Szlovákiában, Csehországban, Szenegeában.

Önszántából (vagy tanári biztatásra) jelentkeztél a Nyíregyházi Főiskola Énekegyüttesének, népzene-tanár szakára? Milyen pluszt kaptál a főiskolai évektől?

A fotók készítői: Rácz Kata, Farkas József, Kís Ferenc és Szabó László.

Mivel népzeneoktatás felsőfokon csak ebben az intézményben volt, és a tanári kart is elismert szakemberek alkották, én egyértelműen a Nyíregyházi Főiskolára készültem. A tanárok nagy részét és a hallgatótársak többségét is ismerem, ezért nem éltem meg éles váltásként ezt a lépést. A főiskolán a szakmai kihívások mellett a társasági élet nagy hangsúlyt kap, mi szerveztük a már hagyományos kedd esti táncházakat. Ugyanakkor szép feladatokat hozott elem az élet: ebben az időszakban formálódott egységé a Törköly Zenekar. A főiskola megkezdése előtt az Ismerős Arcok zenekarral is kapcsolatba kerültem, több lemezükön énekelhettem, és koncertjeiken közreműködtem hegedűvel is. Szép kapcsolódási pont, az egyik legmáramandóbb élményem volt az Ismerős Arcok koncertje a Fővárosi Nagycirkuszban, ahová velem együtt a Törkölyt is meghívták.

A főiskolai diploma megszerzésével általános iskolai ének-zenetanári, valamint alapfokú népzene tanári képesítést szereztem.

Mikor kezdted el a népzenei gyűjtőmunkát? Hol és milyen népdalokkal gazdagítottad ismereteidet, repertoárodát?

Népzenei gyűjtő-utakon a tanulmányaim során részt vettem több ízben is. Ezek csoportos gyűjtések voltak, ahol mi inkább megfigye-

lőként vettünk részt a csoporttársaimmal. Arra, hogy még tényleg érdemes elindulni egyedül, hogy van még kitől és van mit gyűjteni, Agócs Gergely útmutatásai nyitották fel a szememet. Az első célzott önálló gyűjtésem 2015 októberében történt, amikor Gyimesfelsőlokon jártam. Volt egy szabad délelőttem, amit hasznosan szerettem volna eltölteni. Felkerestem Tankó Eszter énekest, aki nagyon készségesen fogadott, másfél órán át énekeltem nekem, és mesélt az életéről úgy, hogy előtte gyakorlatilag idegen voltam neki. Ez a közvetlenség és nyitottság nagyon sokat jelentett számomra. Azóta más szemmel figyelem az idősebb generáció tagjait, így találkoztam egy kalotaszegi asszonnyal is, Kalló Katalinnal, akiről kiderült, hogy édesapja prímás volt, ő maga pedig szépen énekel.

De nem kell ahhoz Erdélybe elutazni, hogy nótafákat találjunk. Hortobágy Örökös Pásztorai közül eddig kettővel sikerült jó kapcsolatot kiépíteni. Többször jártunk 'Csinos' Molnár Imrénél Hortobágyon és Németi Jánosnál Balmazújvárosban, akinek a fia, ifj. Németi János is jó énekes. A sor nem teljes, hiszen igyekszem én magam is minél több helyre eljutni, és a tanítványoknak is szervezünk gyűjtő-utakat, például Zoboraljára, Magyarbódre, Imregre, Inaktelkére, vagy Erdély más pontjaira. Egy ilyen út, egy találkozás akkor is életre szóló élmény, ha éppen nem találunk énekest, vagy

NÉVJEGY

- Tóth Lilla 1986. március 30-án született Debrecenben, a gyermekkorát Hajdúböszörményben töltötte.
- Ötéves korában kezdett zeneiskolába járni, ahol hegedülni tanult.
- Egy tanári koncerten hallotta énekelni Bárdosi Ildikót, akinek a hangja, előadásmódja nagy hatással volt rá. Ez az élmény terelte az útját a népzene, a népdaléneklés felé.
- Főiskolai tanulmányait 2005-2009-ben Nyíregyházán, egyetemi éveit 2009-től Nyíregyházán, majd 2011-től Budapesten folytatta, közben népzenei táborokban és gyűjtő-utakon gyarapította tudását.
- A Törköly Zenekarban 2005 óta énekel és hegedül, emellett közreműködőként népzenei együttesekkel és más műfajok képviselőivel is gyakran színpadra lép. Az éneklés és a muzsikálás nagyon fontos része az életének, de legalább ennyire fontos számára a tanítás, a megszerzett tudás továbbadása is.
- A Debreceni Zenedében tanít, növendékei aktív részesei Debrecen és környéke kulturális életének, akik számos versenyeredménnyel büszkélkedhetnek.
- A Fölszállott a páva 2015-ös, évadában segítette az erdélyi és moldvai énekesek felkészülését. 2016-ban a Kispendely Énekegyüttessel Ezüst páva címet, 2017-ben a Pendely Énekegyüttessel kategória-győzelmet ért el a „Pávában”.
- 2017-ben Szédeli borsó... címmel a Polgár településen gyűjtött népi játékokról és szokásokról könyvet jelentetett meg.
- 2016-tól a Debreceni Egyetem Történelmi és Néprajzi Doktori Iskola hallgatója (PhD képzés).
- 2018. augusztus 17-én átvette a „Népművészet Ifjú Mestere” díjat Prof. Dr. Kásler Miklóstól, az emberi erőforrások miniszterétől.

nincs hangjánál a nótafánk. Népzenei archív felvételben nem szűkölködünk szerencsére, világviszonylatban is vezető helyen állunk e téren. Nem feltétlen az a cél, hogy új, még nem rögzített dalt vagy változatot találjunk, hanem hogy saját magunk meg tudjuk tapasztalni azt a légkört, azt a világot, amelyben ezek a dallamok, szövegek, vagy akár tánclépések születtek.

Megcéloltad az egyetemi képzést is. Pontosan hova és milyen szakra jártál? Ott kik-től tanultál?

Két egyetemi képzést is elvégeztem. Először Nyíregyházán Ének-zene, az inkluzív nevelés tanára mestertanári szakot, rögtön a főiskolai diploma megszerzése után. Őszintén szólva, a jelentkezésem idején folyamatban volt a népzene szak egyetemi szintű akkreditációja, ezt a szakot is szerettem volna felvenni. Az akkreditáció viszont akkor meghiúsult, így fordultam a Zeneakadémia (Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem) felé. Budapest nem vonzott igazán, ez a fajta állandó nyüzsgés, úgy érzem, nekem csak időszakosan való, ezért nem kerestem korábban a lehetőséget, hogy itt tanuljak. Az élet viszont ezt sodorta elém, és nem bántam meg, mert itt is fontos kapcsolatokat szereztem. Személyesen is megismerkedtem olyan énekesekkel, akik-

nek addig csak a nevét és a munkásságát ismerem. A két év alatt részt vehettem Fábán Éva, Nyitrai Marianna, Agócs Gergely, Vakler Anna óráin, kurzusain, de tartott elméleti órát Pávai István és Sebő Ferenc is, előadást Sándor Ildikó, Németh Ildikó, Kóka Rozália, Budai Iлона... és akkor még nem szóltam a kamarazenélési lehetőségekről, ahol a hangszeres tanárokkal és hallgatókkal is kapcsolatba kerültünk, kerültem.

2016. március 5-én magam is ott voltam a Hagyományok Házában a „Hallottad-e hírét” címmel megrendezett esteden. Most visszagondolva is fergeteges műsort adtatók. Szinte magam előtt látom a mestereid és tanítványaid boldogságtól sugárzott arcát és énekét. Természetesen tiéd is, aki szerkesztője is voltál az eseménynek.

Egy-egy ilyen összegző megállás fontos ahhoz, hogy felmérjük/felmérjem, hol állok/állunk a tanításban és önmagunk felkészültségében. Egy örömnappal volt ez a nap, öröm, hogy együtt muzsikálhattunk, ráadásul egy neves sorozat részeként, hiszen a Mesterek és tanítványok koncertsorozatot 2012-ben indította útjára a Hagyományok Háza. A legnagyobb megtiszteltetésnek és pozitív visszajelzésnek azt tartom, hogy a meghívott zenészek közül szinte mindenki örömmel elfogadta a felkérést (Rómer Ottót is csak az épp akkor született unokája tartotta távol, de ez igazán érthető). Az egész műsor, és a felkészülés ideje alatt olyan visszaigazolásokat kaptam, amely megerősített az utamban. Abban, hogy jó irányba haladok, hogy van, akik számítanak a segítségemre, és én is tudok kitől segítséget, támogatást kérni szakmailag és emberileg is.

A Magyar Rádió is műsorára tűzött? Meséj arról, hogy milyen repertoárt állítottál össze, s milyen volt a rádiós bemutatót átélned?

A Magyar Rádióban több alkalommal is volt szerencsém szerepelni. A zeneakadémiai diplomahangversenyeket a rádió stúdióiban tartották a végzésem évében. A koncertekből Sebő Ferenc műsorában hallhatott összefoglalót a közönség. Ezt a műsort bizonyos paraméterek (hangszer-összeállítás, tájegységek megoszlása, tematika) alapján teljesen önállóan kellett összeállítani. A „Kedvemre való, hogy meséljek...” című műsorban egy elképzelt női élet egy szakaszát dolgoztam fel a nagylányságba való belépéstől a szerelembe esésen, a katona-szerető hazavárásán keresztül a lakodalomig.

A Dankó Rádió Esti dal című műsorának repertoár bővítéséhez Kunos Tamás kért fel. Ekkor zenekari és szóló összeállításokat rögzítettek több énekessel, akik közül az egyik én lehettem. Ezeket a felvételeket a rádió műsorán tartja, kívánságműsorban, vagy népzenei műsorokban fel-feltűnnek. A legutóbb pedig egy éve, a Magyar Népdal Napja alkalmából énekelhettem a Dankó Rádió élő műsorában. Nótaénekesek és Tordai Zoltán zenekara mellett én voltam ebben a programban az autentikus magyar népzene képviselője. Az Esti dalhoz és ehhez a műsorhoz is olyan zenei anyagot állítottam össze, amelyben közismert népdalok is elhangzottak, vagy azok változatai, de mindig választottam melléjük kevésbé ismert, izgalmas dallamokat is, és hajdúsági népdalokat is éneklek, amikor van rá lehetőség.

A saját felvételeit senki nem szereti igazán visszahallgatni, mert egészen máshogy halljuk az énekhangunkat belülről, mint ahogy a felvételenről szól. Ezt szerintem megszeretni nem annyira lehet, hozzászokni viszont fontos, mert ebből is lehet tanulni. Az előadás alkalmával pedig természetesen volt bennem egy egészséges izgalom. (De inkább a helyi közönségre próbáltam figyelni, mint a rádió hallgatóira, hogy ne ez nyomja rá a bélyeget esetleg az előadásra.)

A Szédeli borsó... című könyved megjelenésével mire akartad felhívni az érdeklődők figyelmét?

A Szédeli borsó... alcíme Népi játékok és szokások Polgárról, amely már sokkal beszédesebb. A főcím az egyik népi játék szövegkezdete, és a játékosága miatt választottam. A könyv története szakdolgozati témaválasztással indult. A zeneakadémiai tanulmányok végéhez közeledve szerettem volna olyan témát választani, aminek

tényleg lehet hosszú távú hozadéka is, de mégis kerek egész, feldolgozható egy szakdolgozat terjedelmében, és lehetőleg a Hajdúsághoz kapcsolódik. A Déri Múzeum anyagai között találtam rá a hajdúböszörményi származású, Polgáron tanító Barkó Imréné gyűjtésére, amelyet 1984-ben adott le a múzeumnak egy néprajzi gyűjtőpályázat során. Ezt dolgoztam fel és egészítettem ki, illetve rendszereztem az aktuális tudományos álláspont szerint. A kötet néhány évvel később a Hagyományok Háza Helyi Hagyományok sorozatában jelent meg. Szeretném, ha a környékbeli óvodák, iskolák, néptáncgyűttesek anyagaiba bekerülnének ezek a játékok, hogy először a helyi változatokkal ismerkedjenek meg a gyerekek, és csak azután más tájegységek játékaival.

Mi a doktoranduszi dolgozatod témája? Gondolom, felvázolod benne azt is, hogy az elkövetkezendő években melyek lesznek azok a területek, amelyekre a figyelmedet vagy mások figyelmét fókuszálsz.

Jelen munkámmal is a Hajdúság magyar népzenejével, annak is a vokális részével foglalkozom. Szeretnék olyan kiadványokat közreadni a közeljövőben, amelyek segítségével a saját népdalainkat jobban megismerhetjük, visszatárolhatjuk. Az általános iskolai énekkönyvekből gyakran ki sem derül, mely tájegység dalával találkozunk, a zeneiskolai oktatás során pedig megessik, hogy valaki jobban ismeri Kalotaszeg vagy Moldva népdalait, mint a sajátját. Egyszerűen azért, mert otthon talán már nincs kitől megkérdezni (vagy már későn hangzik el a kérdés), a népszerű kiadványokban pedig alig találunk hajdúsági dalokat. Az eddigi munkám során többek között Papp János hagyatékára találtam rá, aki nagyon gazdag és jó minőségű anyagot rögzített.

A munkám másik oldala a Hajdúság népzenejéről kialakult tematikus kép árnyalása, miszerint ezen a környéken pásztordalokat és új stílusú népdalokat lehet találni. Természetesen ezeket nagy számban megtaláljuk, de jeles napi szokásdalok, lakodalmos dalok, siratók, régi stílu-

sú lírai dalok is előkerülnek az archívumokból. Szeretném, ha ezek is szélesebb körben lennének ismertek.

Beszélg a Fölszállott a páva 2015-ös, 2016-os és 2017-es évadairól. Kiket készítettél fel ezekre a versenyekre és milyen díjazottjaid voltak?

Két felnőtt évad után 2015-ben indult az első gyermekévad, ahol az erdélyi és moldvai énekesek felkészítő mestere voltam. Ez gyakorlatilag mentori feladat, a gyerekek tanáraival, szüleivel együtt készítettük fel a versenyzőket a műsor fordulóiira. A négy versenyző közül a kosteleki Vrencsán Anita jutott legmesszebbre, a döntőben énekelt. A következő gyermekévadban a saját debreceni növendékeink jutottak be az élő adásba. Sáriné Szebenyi Judittal közösen vezetjük a Kispendely Énekegyüttest, valamint Judit tanítványa Veres Hunor is bekerült. Mindkét versenyző Ezüst páva címet érdemelt ki.

A legnagyobb sikert a tavalyi év hozta. A szintén közösen vezetett Pendely Énekegyüttes az Énekes szólísták és énekegyüttesek kategóriagyőzelmét érdemelte ki, még hozzá egyedülálló módon. Az öt évad alatt ugyanis nem akadt más versenyző, aki minden egyes fordulóban maximális pontszámot kapott a zsűritől. A döntőben Papp János hajdúböszörményi gyűjtéséből énekeltek a lányok egy népdalcsoport, így a saját dalainkat is bemutatthattuk széles közönség előtt. A Páván elért siker óta számos helyre hívják az együttest.

Ne feledkezzünk meg arról sem, hogy a debreceni Kodály Zoltán Zeneművészeti Szakgimnázium és Zeneiskolában tanítod a „szakmát”. Milyenek a mai tanítványok, kell-e őket motiválni? Mire kell koncentrálnod, hogy a népzene szeretete lételemüké váljon?

A Kispendely, a Pendely és a szólísták sikerei szerintem önmagukért beszélnek. A Debreceni Zenedébe járó növendékeink elkötelezettek a népi kultúra iránt. A népi énekesek, népzeneészek nagy része valamelyik néptáncgyüttesnek is tagja, így több oldalról ismerkednek ezzel a kultúrával, több szeletével találkoznak. Az ének, a zene és a tánc szerves egységben működik igazán jól, ha valaki ismeri a táncot, jobban el fogja tudni énekelni a táncdallamot, mert 'a zsigereiben' érzi a lüktetést. Lehet, hogy valakit a viseletek pompája vonz a népdalok felé, vagy – mint anno engem – egy koncertélmény. Amire figyelniünk kell, az az, hogy ne iskolai feladatként éljük meg a növendékek a dalok elsajátítását. Ha ezt valaki igazán jól műveli, akkor egyúttal szerelme ennek a kultúrának, el tud veszni benne. A kollégáimmal ezt az elköteleződést szeretnénk továbbadni, ezért is szervezzük a népzenei gyűjtő-utakat a magyar nyelvterület különböző pontjaira, vagy népzenei programokat az iskola falain belül.

Ha tíz év múlva megkérdeznék, akkor Tóth Lilla hol fog tartani a népzeneben? Mire lennél a legbüszkébb?

Elégedett lennék azzal, ha a muzsikálást, a tanítást és gyűjtést így, vagy hasonlóan tudnám folytatni, mint ahogy most teszem. Ez azt jelentené, hogy én is el tudom énekelni és hegedülni a magamét, folyamatosan lennének érdeklődő és lelkes tanítványok, akik közül néhányan idővel kollégák is lehetnek, lesznek. Valamint továbbra is megtalálnánk azokat, akiktől érdemes tanulni a dalokról, az életről. A legbüszkébb talán mégis arra lennék, ha megvalósulnának a terveim a hajdúsági kiadványokkal kapcsolatban. Mégpedig nem a könyvespolcok bővítésére, hanem jó lenne hallani, ahogy hajdúsági gyerekek ezeket a nemrég (újra) előkerült népdalokat éneklék, ezekre mulatnak, hiszen így a saját nagyszüleik, dédszüleik dalait éltetnék tovább.

Tóth Lilla derűje, mosolya, optimizmusa azt sugallja számomra, hogy nagyon boldog ember. Az a foglalkozása, hivatása, ami a szeretett hobbija: a vonós népzene és népi ének. Kutat, énekel – kitűnő előadó és előadóművész –, hegedül, egyesületet vezet, doktorál, és nem utolsósorban tanít, mert szeretné a jövő nemzedéknek átadni mindazt, amit mestereitől és adatközlőitől maga is megtanult. Hogy a lelket nemesítő népzene élő legyen, hogy a népzene hozzátartozzon a kárpát-medencei magyarság mindennapi életéhez. Mert, ahogy mondani szokás: zene nélkül lehet élni, de nem érdemes.

Mester Béla

Diplomáciatörténeti érdekességek II.

Az előző írásunkban az események tárgyalását az 1937. november 5-i esemény értelmzésénél, annak esetleges külpolitikai vonatkozásainak mérlegelésénél fejeztük be.

1937. novemberében Lord Halifax Németországban tartózkodott, ahol egy nemzetközi vadászkiállítást tekintett meg Berlinben. Ribbentrop, londoni német nagykövet meghívta, hogy látogassa meg a Führert Berchtesgadenben. Erre november 19-én került sor. A beszélgetés elején Halifax (mint lordpecsétőr és helyettes külügyminiszter) Chamberlain nevében egy fontos üzenetet adott át Hitlernek. Azt, hogy ha nem történnek „túlzott zavargások”, akkor a Versaillesben Németországnak okozott közép-európai problémák orvosolhatóak. Azaz Ausztria, a Szudéta-vidék, és Danzig kérdése rendezhető Anglia tisztességes közvetítésével. Miről is volt szó?

1. A saint-gemaini békediktátum (1919. szeptember 10.) révén létrehoztak egy csonka, apró államot 6,5 millió lakossal, ez volt Német-Ausztria (Deutschösterreich). Lako-

sai tisztában voltak országuk életképtelenségével, ezért Németországhoz akartak csatlakozni (a nemzeti önrendelkezés joga alapján). Igen, csak ezt a győztesek megtiltották, mert akkor voltaképpen az elveszített területek és lakosság ellenére, Németország erősödne meg. Ezt pedig nem akarták.

2. Ami a Szudéta-vidéket illeti. Az antant vezetői létrehoztak egy, a történelemben sohasem létezett államot, Csehszlovákiát. Ehhez az új államhoz csatoltak 3,5 millió németet, a megkérdezésük nélkül (wilsoni elvek!)

3. Danzig. Csak a legfontosabb tényeket közöljük, amelyek majd a diplomáciai tárgyalások tárgyai lesznek. Németországot kettészakították azzal, hogy Lengyelország egy folyosót kapott, hogy kijusson a Balti-tengerhez (korridor), Danzig városát pedig a Népszövetség felügyelete alá helyezték, bizonyos gazdasági engedményekkel a lengyelek számára.

Térjünk vissza a november 19-i találkozóhoz.

Az angol politikusok: Halifax, Chamber-

lain, Neville Henderson (berlini nagykövet) belátták a versailles-i rendezés baklövéseit, és hogy ezek helyrehozatalához, békés úton lehetőséget lehet, kell adni Németországnak. Az 1937-es évhez egy megjegyzés, amelynek van diplomáciai vonatkozása is. John Lukacs történész felvet egy nagyon érdekes és elgondolkodtató szempontot. Azt, hogy a II. világháborút megelőző időszak legnagyobb rejtélye, hogy 1937-ben Hitler nem foglalkozott semmilyen formában (tervezet, beszélgetés stb.) a Szovjetunióval. Hogy ennek mi a magyarázata, azt a történészeknek még alaposan át kell gondolniuk, komoly kutatásokat kell végezniük.

Haladjunk tovább időrendben! Az Anschluß története közismert, lefolyásának részleteibe érdemben nem megyünk bele, csak a „különösségekre”, az eddig tévesen tárgyalt dolgokra térünk ki. 1936. július 11-én Németország és Ausztria egyezményt és gentleman's agreementet kötött. Ez utóbbi egyik pontja kimondja, hogy: „A két kormány az őket közösen érintő külpolitikai kérdésekben mindenkor tanácskozni fog egymással.” És hogy a két államot érintő ügyekben konzultálni fognak. 1938. november 12-én Hitler Schuschnigg kancellárt fogadta Berchtesgadenben. Itt Hitler durván, brutálisan bánt az osztrák kancellárral. Sir Ian Kershaw történész idézők ezzel kapcsolatosan: „Hitler módszerei – finoman szólva – szokatlanok voltak a diplomáciában, durvák, brutálisak, kellemetlenek, de céljai felismerhetően összhangban voltak a hagyományos német nacionalista lármázással....Hitler lépései merészek voltak, de nem megdöglődtök.” Schuschnigg az elszennvedett megaláztatások miatt bosszús volt (jogosan!), és provokációt tervezett. 1938. március 7-én konzultált Mussolinivel, aki figyelmeztette, hogy nagy hibát követ el. Miről van szó? Schuschnigg 1938. március 9-én Innsbruckban bejelentette egy tömeggyűlésen, hogy március 13-án népszavazást tartanak arról, hogy Ausztria független akar-e maradni, vagy csatlakozik Németországhoz. Nos ezzel Schuschnigg az 1936. július 11-i egyezményt és az 1938. február 12-i megegyezést megsértette, azért mert nem konzultált Németországgal. Ez provokáció volt. A többit tudjuk, de van, amit pontatlanul. Azt, hogy Németország rögtönzött, nem volt kész terv (a páncélozott járművek 70%-a lerobbant), nem megszállta Ausztriát, hanem ez egy, ahogyan sok történész fogalmaz, Blumenkrieg = virágháború (szó szerinti) volt. Az osztrák-németek ugyanis virágesővel fogadták a német csapatokat. 1938. április 10-én népszavazást tartottak az Anschlußról. A szavazók 99,08%-a mellette tette le a voksát.

A következő esemény sor Csehszlovákiával kapcsolatos. Az Anschluß után a csehszlovák vezetők veszélyeztetve érezték országukat. Hiába volt szerződés Franciaországgal (1935. május 2.), a Szovjetunióval (1935. május 16.), és ott volt még a Szudéta-vidék-

Chamberlain grantálja Európa békéjét (Fotó: Internet)

ken áthúzódó nagyon komoly, jól felszerelt és erős erődrendszer, és a több mint 1 millió főt számláló, jól felszerelt, és jól kiképzett csehszlovák hadsereg. Délnyugati irányból katonailag védtelenné vált ez az állam. Hitlerék még az Anschluß megvalósulását ünnepelték, amikor Eduard Beneš csehszlovák elnök (1935 óta, amikor elhunyt Masaryk) telekürtölte a világot, a nemzetközi sajtót, hogy Németország csapatokat von össze a német-csehszlovák határ mentén, és invázióra készül Csehszlovákia ellen. Erre hivatkozva a csehszlovákok mozgósítást rendeltek el május 20-án. A német vezetők fel voltak háborodva. Német kérésre, német-angol katonai bizottság járta be a határhoz közeli német térséget, és az angolok sajtótájékoztatón közölték, hogy semmilyen csapatmozgást, csapatösszevonást nem tapasztaltak német részről. Hitler ekkor rendelte el a „Fall Grün” (zöld eset) - terv kidolgozását, Csehszlovákia megsemmisítését. Az ezt követő szeptemberi hónap diplomáciai eseményei közismertek: szeptember 15. Berchtesgaden, szeptember 22-24. Bad Godesberg, szeptember 29-30. München. Tehát békés úton került Németországhoz a zömében németek lakta Szudéta-vidék. Ezt követően súlyos belső válságot élt át a Csehszlovák állam. (Nem elírás, München óta így nevezték ezt a megmaradt államot), a külső területvesztések mellett: 1./ 1938. október 2-án Teschen visszakerül Lengyelországhoz, 2./ 1938. november 2-án Magyarország visszaszerzi a tőle elvett Felvidék jelen-

tős részét. A belpolitikai gondok: 1./ március 7-én Emil Hacha csehszlovák elnök elbocsajtotta a ruszin kormányt, 2./ Tiso szlovák miniszterelnök Bécsbe menekül, miután a csehszlovák (?) csapatok elfoglalták Pozsonyt., és ők neveztek ki egy új kormányt. Tiso német segítséget kért. Március 14-én Szlovákia kikiáltotta a függetlenségét. Március 15-én a magyar csapatok bevonultak Kárpátaljára, ezzel megszűnt az önálló Ruszinföld. George F. Kennan amerikai történész szerint ez utóbbi azért fontos, mert Hitler most ejtette az ukrán nacionalizmus támogatását, ami voltaképpen a Szovjetunió ellen irányult. Ez az első lépés volt ahhoz, hogy Hitler és Sztálin között egyezmény jött létre. Moszkvában értették ezt a diplomáciai gesztust. Ekkor Hacha elnök találkozót kért Hitlerrel. Meghívták Berlinbe, ahol ünnepélyesen fogadták. Tehát nem úgy történt, ahogyan a marxista szemléletű művekben szerepel, hogy Berlinbe parancsolta Hitler Hacha elnököt! Némi ráhatásra Hacha aláírta a nyilatkozatot, amelyben a cseh nép és ország sorsát a Német Birodalom vezérének kezébe helyezi, azaz „beleegyezik” a Cseh-Morva Protektorátus létrehozásába. Aznap, 1939. március 15-én a hír hatására Chamberlain angol miniszterelnök az Alsóházban új irányvonalat hirdetett meg. Befejezik Hitler „megbékéltetését”, mert átlépett egy vonalat, amely számukra tűrhetetlen. Megszegte ígéretét, hogy nem tart igényt újabb területekre, és most nem németek lakta területeket foglalt el. Ennek következtében angol-fran-

cia garanciát adtak a következő államoknak, amennyiben Németország agressziót követne el ellenük: 1./ 1939. március 23., Hollandia, Belgium, Svájc, 2./ 1939. március 31. Lengyelország (erre még visszatérünk egy gondolat sor erejéig), 3./ 1939. április 13. Görögország és Románia, 4./ 1939. május 12. Törökország. Tehát visszatérve Lengyelországra. Nagy-Britanniának semmilyen érdekeltisége nem volt Kelet-Európában. Miért adta Chamberlain a brit történelem első(!) háborús garanciáját? Egy kitöltetlen biánkó csekket adtak a lengyeleknek. Bizonyos értelemben kiszolgáltatták magukat a lengyel politikusoknak. Még a korábbi miniszterelnök is, David Lloyd George is „kelekótya ígéretnek”, „tisztá örültségnek” tartotta az ígéretet anélkül, hogy biztosította volna a brit politika Oroszország katonai segítségét. Vagy a müncheni szerződés miatti szégyentől, megaláztatástól cselekedett így a miniszterelnök, mivelhogy bolondot csináltak belőle? Vagy talán azt hitte Chamberlain, hogy a garanciával megakadályozza a német-lengyel megállapodást és így kétfrontos háborúra kényszerítheti Hitlert? No de milyen katonai erőt képviselt Lengyelország? Létszámát tekintve 1,3 millió fős hadsereg, jelentős, de rosszul felszerelt, rosszul kiképzett; elavult fegyverekkel, modern harceszközök (tankok, repülőgépek) hiányában? Vagy épp ellenkezőleg. Azt hitte a brit miniszterelnök, hogy Nagy-Britannia, Franciaország és Lengyelország elég elrettentő erőt jelent ahhoz, hogy megállapodásra kényszer-

A Molotov-Ribbentrop paktum megszületett (Fotó: Internet)

rítsék Hitlert Danzig és a korridor kérdésében? Itt álljunk meg egy pillanatra.

Rövid visszatekintésben össze kell foglalni, hogy mi képezte a vita tárgyát a németek és lengyelek között. A Németországtól Lengyelországhoz került területeken 1,5 millió német élt, Danzigban 350 000 lakos. Ribbentrop külügyminiszter már 1938. október 24-én ajánlatot tett József Lipski berlini lengyel nagykövetnek. Az alábbiakról volt szó: a lengyelek adják vissza a színtiszta német Danzigot, Lengyelország engedje meg, hogy a németek a korridoron keresztül építsenek egy extraterritoriális autópályát és vasutat. Ellentételezéskeppen a németek biztosítják a lengyelek danzigi gazdasági érdekeltségeit és garantálják Lengyelország határait. A németek szövetségesükké akarták tenni Lengyelországot, aminek alapjai egyrészt az 1920-21-es sikeres lengyel háborús győzelem a bolsevik Oroszország ellen, másrészt az 1934. január 26-i német-lengyel megnemtámadási egyezmény, továbbá a korrekt együttműködés voltak. A baj az volt, hogy az okos réalpolitikus, Lengyelország vezetője József Piłsudski marsall 1935. május 12-én elhunyt. Őt a tehetségtelen „ezredesek diktatúrája” követte, amely ezredesek a külpolitikában rugalmatlanok voltak. 1939. augusztus 23-án megkötötték a Molotov-Ribbentrop paktumot, amelyben nem csak Lengyelországot, és a balti államokat, egyáltalán a Németország és a Szovjetunió közötti térséget a két diktatórikus rendszer felosztotta egymás között. Chamberlain ezt egy Lengyelországgal augusztus

25-én kötött kölcsönös segítségnyújtási egyezményvel „próbálta” ellensúlyozni. Az augusztus 26-ra kitűzött támadást a németek elh拉斯ztották, és további ajánlatokat tettek a lengyeleknek, mint korábban is, több mint egy éve egyfolytában. A lengyel párok mindent visszautasítottak, meggyőződve, hogy a nyugati hatalmak majd segítenek rajtuk a németek ellen. Sőt! Berlinben fognak találkozni az angol-francia és a lengyel csapatok. Volt olyan lengyel vezető, aki szerint ez a találkozás a Rajnánál fog bekövetkezni. Mitől volt ez a nagy elbizakodottság? Arra épült, hogy Hitler csak blöfföl, nincs mögötte igazi, nagy katonai erő (lásd Rajna-vidék, Anschluß). Ez annyiban igaz is volt, hogy a Versailles-ben előírt 100 000 fős hadsereget csak nemrég kezdték kibővíteni, fejleszteni. A lengyelek jól látták, hogy ez a német hadsereg számszerűleg kisebb, mint a potenciális ellenfeleké. Ami igaz is, de sokkal modernebb. Modernebb a felszereltségét, taktikáját, és stratégiáját tekintve, és tehetségesebb vezetői voltak.

A végére egy különös dologra szeretném az Olvasó figyelmét felhívni, merthogy a két írás a diplomáciatörténeti érdekességekkel foglalkozik. Térjünk vissza egy kicsit a német-szovjet egyezményhez. És tegyünk fel két kérdést! Ki nyert ezzel az egyezményvel? És ki robbantotta ki a II. világháborút?

Németország annyiban nyert az egyezményvel, hogy nem kellett kétfrontos háborút vívnia. Lengyel területekhez jutott, és egy szövetségeshez (még ha átmenetileg is), amely ellátta élelmiszerrel, és ipari nyersanyagok-

kal. Még mindig azt szokták írni és mondani, hogy a Szovjetunió ezzel időt és területet nyert ahhoz, hogy felkészüljön az elkerülhetetlen összeütközésre Németországgal. Az időtényező csak annyiban számított Sztálin számára, hogy Lengyelország legyőzése után a Wehrmacht a nyugati hatalmak ellen fordul, és az I. világháborúhoz hasonlóan, kölcsönösen kivézetetik egymást. És ekkor jön el a Szovjetunió ideje, gondolta Szálin. Így birtokba veheti egész Európát, egész Európát bolsevizálhatja. A területi nyereségre úgy hivatkozni, hogy távolabb került a közös német-szovjet határ, amely a Szovjetunió biztonságát szolgálta. A modern, gyors harcjárművek korában ez nevetséges érv, mert néhány óra alatt átrobtak (1941.) a német járművek a megszerzett területeken.

Azt szokták mondani, hogy Hitler robbantotta ki a II. világháborút. Biztos? Először is egy német-lengyel háború tört ki, amelyből európai háború lett! Ha Szálin nagyon akarta volna, létre jöhetett volna egy szovjet-lengyel-angol-francia katonai szövetség. Akkor Hitler mozdulni sem mert volna. Az orosz levéltári források alapján egyértelmű, hogy Sztálin Németország és szövetségesei lerohanására készült. A kitűzött időpont: 1941. július 6. volt. A II. világháborút megelőző időszak diplomáciatörténetének legérdekesebb pontja talán ez. A szerző hinni véli, mint a történészek egyre nagyobb része, hogy az, aki a II. világháborút útjára engedte, elindította, a felelőse, az nem Hitler, hanem Sztálin volt.

Varga Gyula

A Város

Azt írja valahol Herbert Spencer, hogy a társadalmak és az emberi csoportok épp olyan organizmusok, mint a biológiai lények, gazdaságuk a létfenntartás eszköze, fejlődnek, szaporodnak és őrzik biztonságukat.

A város éppen így létezik. Létezésének kulcsa az emberek, akik benne élnek, örökké szubjektív megállapításokkal, amelyek azonban objektív tényezővé válnak a város fejlődése szempontjából, a döntésekben és a rendeletekben, a városi intézményekben, az ünnepekben, de leginkább a hétköznapokban.

Ki emlékszik már arra, ki volt az első betelepülő család Böszörményben úgy háromezer éve, még a bronzkorban? Ki tudja mi lett a böszörményekkel, akikről a város a nevét kapta? Ki tudja mit természetkezelt a földéken hatszáz éve magyarok és rácok? A régi templom köveit elhordták, szétszórták, beépítették az új Bocskai téri templomba, még az én kertemben is találtam néhányat.

Az újabbakról már többet tudunk, ismerjük a betelepített hajdúk neveit, akik aztán családjaik révén, ahogy azok több ágra bomlottak, az ötödik nemzedéktől fogva már azt mondták (mondják): Jaj, azok nem rokonok, csak egy ugyanilyen nevű család.

S még nem is szóltunk a betelepülőkről, akik először a szőlőskertekben építkeztek, minden városi státútum ellenére, aztán szorgalmuk miatt egyre közelebb kerültek a városi határokhoz, amíg egyszer csak a határok is közeledtek hozzájuk, s valóságos böszörményiek lettek belőlük, a régi szőlőskertekből pedig belterület.

A történelem nevű céltalannak látszó folyamat is megkínozta a várost. Forradalmak, háborúk tették érdekessé az itt lakók életét, akik természetesen egyáltalán nem vágytak ezekre, csak ha valójában nemzet érdekeiket látták veszélyben forogni. De a szenvedés, amit a családok, az anyák, testvérek, gyerekek éltek át, már szintúgy nem szerepel az iratokban. A város, amely nem vágyott izgalmas korokat élni, túlélté ezt is. (A kínai, ha átkozódik, azt mondja: Jönne rád egy érdekes kor!)

A város, amelyben sok diák tanul, büszke lehet a megtartó képességére, az egykorvult Hajdúk fővárosa címre, a gazdaságára, amelyet tudatosan épít, s a kibontakozó szépségre, amely folyamatosan alakul, formálódik.

Nos egy kicsit most hallgassunk mi is, nézzünk fel a templom tornyára, amely késként hasít az égi kékségbe, s hallgassuk csak a suttogást, ami a csendben egyre jobban hallatszik, mit is mondogat:

Boldog születésnapot, Hajdúböszörmény!

Benke Sándor festménye

Borók Imre

Lázadás a világ végén

Márai Sándor regényének történelmi háttéréről

„Tudták, néha a lebetetlen az egyetlen, amiben érdemes binni.”

(Márai Sándor: *Ítélet Canudosban*)

Brazília Vadnyugata északkeleten van

A mai Brazília bizonyos területeit 1500-ban fedezte fel a portugál felfedező-hódító, Cabral. Az az országrész, melyet megtalált, a mai kontinensnyi ország északkeleti részén terült el. A vidéket még mai Nordeste néven ismerik a brazilok. Nem kevesebb, mint tíz szövetségi állam terül el itt, közülük Ceará és Pernambuco, Bahia és Pará államok a legnagyobbak.

Cabral felfedezése nyomán a területet a portugálok gyarmatosították. Egymás után indultak meg a tengerpartról a szárazföld belsejébe a mindenre elszánt banderiték (bandavezérek), és bandáik, akik egy cseppet sem különböztek a spanyol hódítóktól, a konkvisztádoroktól.

Hősök és kalandorok, nyugtalan vándorok és a törvény elől bujkáló gazfickók, kapzsi kincskeresők és fanatikus álmodozók, rabszolga-kereskedők és szerencsevadászok, jámbor keresztények és hidegvérű gyilkosok egyaránt akadtak közöttük. Sokukat a gyors meggazdagodás reménye hozta erre a tájra. Mindenre elszántak és akadályt nem ismerők voltak.

Őket is vonzotta a mérhetetlen mennyiségű arany és gyémánt, az ezüst és a drágakő, az indián rabszolgák sokasága. Hamar kiderült azonban, hogy a bennszülöttek nem bírják a nehéz testi munkát, így ide is behurcolták a négereket Afrikából. A fehérek és négerek vére elkeveredett az indiánokéval, így alakult ki a mai Brazília etnikai sokszínűsége.

Amikor tartós művelés alá fogták a területet, egymás után alakultak ki az ültetvények, melyeken cukornádat és kávé, gyapotot és dohányt termesztettek, kaucsukfákat csapoltak meg. Ezekhez a sok élő munkaerőt igénylő növényekhez rabszolgák kellenek. Ezért fordulhatott elő, hogy Brazília volt az utolsó nagyobb ország, ahol csak 1887-ben törölték el a rabszolgaságot.

Egy esztendővel később, 1888-ban, katonai összeesküvők megbuktatták a Brazil Császárságot, így jött létre a Brazil Köztársaság.

A vidék amúgy nagyon gazdag ásványkincsekben, ezüst és arany, gyémánt és más drágakő is megtalálható földjében.

Ennek az északkeleti vidéknek az a jellegzetessége, hogy rengeteg esőt kap, de nagyon egyenlőtlen eloszlásban. Négy hónapig, az esős évszakban szinte folyamatosan esik az eső, majd a száraz évszak nyolc hónapja alatt szinte minden kiszárad, aszály pusztít ilyenkor. Nem marad meg itt más, mint a félsivatagi bozótos. Mindig is reménytelenül szegény tájék volt ez.

A terület lakóját, az indián-néger-fehér keveredésű színes embert a brazilok úgy nevezik: jagunco (vagyis vadonjáró).

Ezen a kétségbeesetten szegény területen mindennapos ez erőszak és a vallási fanatizmus. A legkisebb helyi konfliktus is mérsárláshoz és csatározáshoz vezethet.

A hasznavehetetlen, félig száraz, félig nedves területet maguk a brazilok is úgy ismerik: Os sertoes (A Vadon; a Hátország, a Bozótpuszta, a Félsivatag).

Euclides Da Cunha, a Krónikás

Os Sertoes címmel írta meg hatalmas méretű regényét a brazil Euclides da Cunha (1866. január 20-1909. augusztus 15). Könyve minden bizonnyal a legnagyobb hatású brazil írásművé vált. Regényének köszönhetően, a Sao Paulóban és Rio de Janeiróban élő városi brazilok először ismerhették meg az óriási kiterjedésű Brazília számukra oly ismeretlen, távoli vidékeit és embereit, vagyis az őserdőket és a pusztákat, az indiánokat és négereket.

A hatalmas terjedelmű könyv, három nagy részre oszlik: a Föld, az Ember, a Háború című kötetekre. Földrajzi és néprajzi, kulturális és lélektani megfigyeléseket is beleszórt a regénybe. A könyv azt meséli el, hogyan rombolt le négy köztársasági hadsereg egy vallásos-egyenlősítő közösséget, a mai Bahia állam területén.

Írásában nem kíméli sem a hivatalos szerveket, a katonai és a polgári hatóságokat, de még a frissen megalakult államot, magát a Brazil Köztársaságot sem.

Mivel a könyv nem jelent még meg magyar nyelven, először foglalkozunk Euclides da Cunnával, a szerzővel. Maga is részt vett a háborúban, ahonnan egy fővárosi lapot tudósított, így első kézből kapta információit, újságcikkekben írta le a tapasztalatait. 1897. augusztus 1-je és október 1-je között szemtanúja volt a Szent Város ostromának (így hívták a jaguncók a települést). Betegen tért haza a háborúból, mindössze négy nappal Canudos bevétele előtt.

Euclides da Cunha élete olyan, hogy akár egy televíziós szappanopera is megirigyelhetné. Két lélek lakott benne: a pontos és precíz katonai mérnök és a bohém irodalmár.

Mérnök és katona, természettudós és újságíró, földrajztudós és tanár, költő és regényíró, esszéista volt egy személyben. Érdekelte őt a

matematika, a fizika és a kémia is.

Da Cunha egykönyves szerző, noha több regényt is írt. Nagy műve 1902-ben jelenik meg, és óriási sikert arat. A könyv tele van vallási és geológiai, botanikai és állattani, hidrográfiai és szociográfiai utalásokkal. Szerzőjét beválasztották a Brazil Akadémiába is. Ennek folyománya-ként, 1904-ben megbízzák egy amazóniai expedíció vezetésével az őserdőbe.

Mire két éves bolyongás után hazatér, magára hagyott, nála 17 évvel fiatalabb felesége egy másik férfinál keresett vigasztalást. Ebből a kapcsolatból gyermek is származott. Az újszülöttet da Cunha a sajátjának ismerte el. (A csecsemő hamarosan meghal). Az író békésen túri, hogy a felesége folyamatosan megcsalja szeretőjével. A házibarátot mint legjobb barátjának fiát mutatja be da Cunnának. A fiatal férfi rendszeresen látogatja da Cunha feleségét. Mikor azonban az egyre erősödő pletykák igazat beszélnek, s az asszony újabb csecsemőt szül a fiatal hadnagytól, elszakad a cérna. A csecsemő ráadásul kiköpött mása a vér szerinti apjának. Euclides da Cunha 1909. augusztus 15-én háromszor is rálő a gaz csábítóra. A fiatal katonatiszt viszozza a tüzet. Da Cunha halálosan megsebesült. A dél-amerikai teleregénynek azonban még nincsen vége, a bosszúdrama folytatódik. Két esztendővel később Euclides da Cunha hasonnevű, egyetlen igazi, vér szerinti fia próbál meg bosszút állni apja haláláért. Pisztolypárbajt provokál, melyben kétszer is eltalálja a saját mostohaapját. Ám a katonatisztnak még van annyi ereje, hogy visszalőjön. Így az édesapa után, annak fiát is megölte. Da Cunha halála után özvegye hozzáment a szeretőjéhez.

Görög sorstragédia? Brazil telenovella? Dél-amerikai szappanopera? Latin-amerikai filmsorozatot?

Antonio Conselheiro, a Tanácsadó

A canudosi események főszereplője 1830-ban született, Antonio Vicente Mendes Maciel néven, a számunkra teljesen kiejthetetlen nevű Quixeramobim nevű faluban, a Nordeste vidékén, Brazília északkeleti vidékén. Ezen a területen mindennapos ez erőszak és a vallási fanatizmus. Gyermekkorát egy véres családi dráma tette tönkre, családjának több tagját is megölték a riválisaik. Apja alkoholista volt, aki első felesége halála után mostohát hozott a házhoz. Ilyen körülmények között számára a menekülést a tanulás jelentette: komoly, csendes, jó tanuló volt. Megismerkedett a latin és a francia nyelvekkel is, anyanyelve, a portugál mellett. Tanult matematikát, földrajzot és történelmet is.

1857-ben, apja halála után átvette a családi üzletet, majd megnősült. Dolgozni kezdett, mint kereskedő és tanító, emellett még lelki tanácsadó is volt. Ő lett a szegény emberek ügyvédje. Élete minden bizonnyal a legunalmasabb volt, mikor hirtelen minden megváltozott. Felesége 1861-ben, két gyermekével együtt megszökött tőle, hogy egy katona szeretője lehessen. A szerencsétlen férfi a szegénytől kiábrándult lett,

depressziós. „Nyugdíjba vonult”, s egyre inkább a keresztény miszticizmusnak szentelte magát. Nyugtalanra vált, kóborolni kezdett (1865 és 1869 között, majd 1871-től haláláig). Kilépett a társadalomból, bevetette magát a sertao vidékére- a vadonba. Céltalanul vándorolt összevissza, nem törődött sem magával, sem másokkal. Teljesen elvadult.

Magas férfi volt, majdnem kétméteres. Vékony volt, hosszú fekete haja a hátát verdeszte. Torzonborz szakállat növesztett, mely a melle közepéig ért. Összes öltözete egy kék színű, többnyire rongyos csuha vagy köntös, egy szalmakalap és egy ugyancsak kék kesztyű volt. Nyakában, zsinóron egy fából készült keresztet hordott, kezében vándorbottal sétált.

Félelmetes misztikum vette körül szikár, csont és bőr alakját. Sötét és beesett arcú, vilámló tekintetű férfi. Lenyűgöző alak lett, aki az elnyomott embereket és szegény parasztokat Jézus Krisztusra és az apostolokra emlékeztette, a kis falvakban, gazdaságokban. Zord és szűkszavú ember volt, aki nem engedett közel magához senkit sem. Fokozatosan zarándokká

vált, emberekért könyörgött imáiban, ha csak tehetett, jótékonykodott, tanácsokat osztogatott. Jámor prédikátor és egyfajta vallási vezető vált belőle. Titokzatos és érdekes megszállott volt. A különböző könyvekből olvasott, általa értelmezett igazságokat hirdette.

A századforduló felé közeledve emlékeztette az egyszerű embereket a majdani világvégre, az eljövendő Apokalipszisa, ostorozta a gazdagokat, gyámolította a szegényeket. Senki sem kérdezte őt, honnan érkezett, hány éves, és mit csinált korábban.

Nem csak csodálókat, hanem fanatikus követőket is vonzott maga köré a karizmatikus Conselheiro. Támogatóit próféciaiban, jóslataiban az örök élettel és boldogsággal kecsegtette. Várták a csodát, csodákat vártak „Antonio testvértől” hívei. Ezek között bőven akadtak jaguncók is, vadonjárók, akik kezében hamar elsült a puská és a pisztoly, megvillant a kés. Nem utasította el a megtért bűnösöket, a cangaceírokat, vagyis a banditákat, betyárokat sem. Híveivel együtt ellenségei is egyre többen lesznek. Elmeháborodott vallási fanatikus-

nak tartották Antonio Concheirót. A hatóságok többször letartóztatják, szakállát és haját lenyírják, olykor meg is verik. Hívei és csodálói mindig kiszabadítják. A hatóságok nem találnak okot a vallási fanatikus férfi letartóztatására, értelmetlen bolondnak vélik.

Közben hatalmas aszály pusztított a Nordeste vidékén. Az állatok szomjan haltak, az emberek éhen veszttek. Volt néger rabszolgákat, indián származású banditákat, elszegényedett földönfutó fehér parasztokat találunk követői között.

Férfiak mellett immár nők és gyermekek, öregemberek és vénasszonyok is követik őt mindenhol.

1893-ban, egy kis faluban leszaggatja az adócédulákat a házak falairól, máglyára rakja, elégeti. Ez első „forradalmi” tette. Harminc jól felfegyverzett katonát küldenek ellen. Követői, a jaguncók ezeket a katonákat jól megverik, s elűzik. Ekkor még nem sülnek el a fegyverek. Bahia állam kormányzója immár nyolcvan katonát küld ellene. Ezek azonban nem mernek behatolni a vadonba, inkább visszafordulnak, a jaguncók gúnyos nevetése közepette.

Híveivel együtt Antonio Conselheiro letelepszik Canudosban, ezen az elhagyott tanyán. A lázadó városnak minden lakója a társadalom szélére szorított ember volt.

Bahia római katolikus érseke hiába küldi oda legjobb prédikátorait, hogy az egyház aklába tereljék vissza az elbitangolt bárányokat. A barátok beavatkozása teljesen eredménytelen. A jaguncók ellenállásán minden érv megtörik, a prédikátorok menekülve hagyják el Canudost, noha a fenyegető tömeg egy ujjal sem bántja őket. Bahia kormányzója ekkor kér segítséget a népharag ellen az államtól, a frissen megalakult, nyers és kegyetlen, embertelen Brazíliai Köztársaságtól.

Canudos- az utópia

Antonio Conselheiro úgy vélte, ha a zsidóknak jó volt a monarchia, akkor a braziloknak is legyen jó, ezért elítélte a Köztársaságot. Ráadásul a szegényeknek azt kellett látniuk, hogy semmi sem változott, aki a Császárság alatt gazdag volt, a Köztársaság alatt is ugyanolyan gazdag maradt. Úgy vélte: a Köztársaság az egyház és az állam szétválasztásával a családok erkölcsi állapotát rombolja le. A Tanácsadó fejtegetései idegesítették a nagybirtokosokat és a papokat, cselekvésre ösztönözték a központi hatalmat. „Hívei erkölcsi életével nem törődött”- írták róla a hatóságok.

Canudosban a Conselheiro 12 „apostol” vagyis vén segítségével kormányzott. Minden közös volt, a munkamegosztás és a termelés is. A polgári házasságot megszüntették. Betiltották a pénzt és a szerencsejátékot, akárcsak a dohányzást és a szeszfogyasztást, természetesen a kábítószerrel élvezete és a prostitúció is megengedett dolognak számított. A magántulajdont nem ismerték. Támogatták a harcot a földesurak és kormányhivatalok, a katolikus papok és a környezetpusztítás ellen. Canudos híre gyorsan elterjedt Északkelet-Brazíliában, mint „tejjel-mézrel folyó Kánaán”. Özönlöttek a településre a megnyomorítottak és szenvedők. Mindenkit befogadtak, akik nem támogatták az újdonsült Köztársaságot. Egyetlen esztendővel később már nyolcezer lakója akadt Canudosnak. Később a telep lakossága meghaladta a 35000 főt is. Fénykorában több mint 5000 kunyhóból állt a település. Két templomot építettek, és egy iskolát. A növénytermesztés és az állattenyésztés virágzott, akárcsak a kereskedelem és a házi-

ipar. Egyetlen dolgot követelt meg Conselheiro, részvételt a mindennapos vallási szertartásokon.

A canudosi háború

A jaguncók (vadonjárók) szinte szentként tisztelték Antonio Conselheirót, s elhatározták: mindenféleképpen megvédik. Egymás után fenyegette őket, Canudost és a Tanácsadót, nem kevesebb, mint négy brazil köztársasági hadsereg. Ezeknek az lett volna a feladatuk, hogy fékezze meg a rebelliót. Úgy vélték, hogy egy királypárti lázadás bontakozik ki a szemük előtt.

A jaguncók ellenállását tudtukon kívül segítette a hivatalos szervek hányavetisége, a katonai büntetőexpedíciók szervezetlensége, és a polgári hatóságok nemtörődömsége, de még a frissen megalakult állam, a Köztársaság bürokráciája is.

A canudosi háború majd egy esztendőig elhúzódott: 1896 novemberétől 1897 októberéig. Elsőként a tartományi kormányzat Pires Ferreira hadnagy parancsnoksága alatt 100 katonát küldött Canudos ellen, 1896 novemberében. Nem jutnak el a városkáig, száz kilométerre onnan megállítják őket az ellenállók. Vissza kellett vonulniuk, noha 150 canudosi telepest öltek meg a harcok során. Ám maguk a katonák is súlyos veszteségeket szenvedtek, noha a jaguncók leginkább csak machéte nevű fegyvereikkel és lándzsákkal vették fel a betolakodók ellen. De a fanatikus ellenállást nem sikerült letörniük. A katonák egyharmada meghalt, másik egyharmadik megsebesült. A halottakat eltemették, a sebesülteket otthagyták a földön, fegyvereiket elvették tőlük, míg a csapat maradéka inkább visszavonult.

A kudarcba fulladt vállalkozás után a központi kormányzat szerette volna kiköszörölni a csorbát. Immár komoly haderőt, több mint fél-ezer katonát küldtek a vadonbeli lázadók ellen. Vezetőjük, egy Brito nevű őrnagy parancsnoksága alá ötszáz katonát rendeltek. Két ágyút és két géppuskát is kaptak felszerelésként. Gyalgysággal és tüzérséggel egyaránt rendelkeztek. A vadonban a jaguncók bekerítették őket, csak hatalmas veszteségek árán vonulhattak vissza a halálos gyűrűből a katonák.

A brazil reguláris hadsereg nem habozott, immár egy jóval nagyobb hadsereget küldött ki a Conselheiro emberei ellen. Moreira ezredes parancsnoksága alá nem kevesebb, mint három gyalogsági zászlóaljot osztottak be, egy lovas-hadosztályt, és egy tüzérségi zászlóaljat. Másfél-

ezer katona indult el harcolni. Immár nem rutintalan újoncokból állt a haderő, hanem képzett, profi katonákból. Maguk a hadsereg vezetői, bár tudomásuk volt a felkelők fanatikus bátorságáról és elszántságáról, lehetetlennek tartották, hogy le ne győzzék Canudost. A falusiak árkokat ástak, így védekeztek ellenük. Hiába támadták meg a katonák a jól védhető falut, mégis, 1897. március 8-án, kétnapos küzdelem után, legyőzték Moreira tábornokot és embereit. Maga a parancsnok is meghalt. Még a felszerelésüket is otthagyták visszavonulás közben. A jaguncók, a vadonjárók szedték össze, s győzelmi trófeaként vitték haza. Több mint négyezer lázadó canudosi esett el ekkor, Moreira boszúsószomjas emberei ellen harcolva.

S az országban elterjedt a hír: Antonio Conselheiro, a Tanácsadó legyőzhetetlen!

A szövetségi állam nem tehetett egyebet, mint egy még nagyobb, még jobban felszerelt hadsereget küldött a jaguncók és Canudos ellen. A kiküldött haderő legalább három lovasdandárból, nyolc gyalogsági zászlóaljból, és két tüzérségi zászlóaljból állt. Rengeteg ágyút és egy csomó gépfegyvert is vittek magukkal. Parancsnokuk Guimarães tábornok volt, akinek a tevékenységét maga a honvédelmi miniszter is ellenőrizte. Annyi parancsot kapott: Pusztítsák el Canudost, s a jaguncókat ölje meg. Antonio Conselheiro nem maradhat életben!- szölte az utasításuk. A nyolcezer fős hadseregnek minden egyes napi előrehaladásért, minden kilométernyi megtett útert, keményen meg kell küzdenie. A jaguncók fanatikus ellenállása mintha sohasem akarna abbamaradni. A brazil katonák segítségére küldött csapatokat himlőjárvány szedelte meg.

Canudos lakóit közben a kitoró járványok, a fegyver- és a lőszerhiány fenyegette. Súlyos veszteségeket szenvedtek, sok volt a halott, még több a sebesült. Éhezés és szomjazás apasztotta a létszámukat. Az élelmiszert és az innivalót is adagolniuk kellett a jaguncóknak. Minden gyerek éhes és alultáplált volt, akárcsak az öregek és az asszonyok. Ám az elszántságuk mit sem csökkent.

A katonák támadásainak mégis megszállottan ellenálltak a canudosiak. Még az sem roppantotta őket össze, hogy szellemi vezetőjük és katonai parancsnokuk, Antonio Conselheiro, 1897. szeptember 22-én maga is meghalt. Halálát siettetta a krónikus böjtölés, s az alultápláltság nyomán fellépő tüdőgyulladás is. Emberei, a jaguncók mégis kitarítottak halott vezetőjük mellett. Házról házra nyomultak előrefelé a katonák, akik ágyúgolyóikkal és bombázásokkal ölték meg a városka lakóit. Canudosban mindenki részt vett a védelemben: férfiak és nők, gyermekek és öregek egyaránt elszántan harcoltak a katonák ellen. Minden egyes ház, az összes kunyhó valóságos erődítmény lett, egyenként kellett mindegyiket lerombolni a katonáknak. Lakóik elkeseredetten harcoltak a beözönlő idegenekkel szemben.

Végül szörnyű erőszakkal győztek csak: a férfiakat lefejezték, az öregek és gyerekek torját elvágta, a feleségeket s leánygyermeküket fogságba hurcolták. A legtöbb nőt aztán bordélyházakba adták el a városokban. Canudos sohasem adta meg magát – hanem egyszerűen megsemmisítették. Alig százötven canudosi maradt életben.

A katonák maguk is óriási veszteséget szenvedtek, legalább ötezer halottjukat és sebesültjüket vezették el. Az eseményeket végigszemlélő da Cunha úgy tudta, legalább 25000 canudosi pusztult el. Mint ahogy megfogalmaz-

ta: Canudosban kő kövön nem maradt. Egészen a végsőkig kitartottak a jaguncók: az utolsó négy vadonjáró (két férfi, egy gyermek és egy öreg) csak 1897. október 5-én esett fogságba. Még ekkor sem adták meg magukat, a katonák felkoncolták őket.

Antonio Conselheiro holttestét felravatalozva találták a katonák, akik meggyalázták a tetejét. Fejét levágták, és elvitték bizonyítékképpen Bahia állam kormányzójának.

A konfliktust maguk a brazilok nevezték el canudosi háborúnak, noha nem nemzetek közötti szabályos harc volt ez, hanem egy kicsiny közösség, országon belüli, szervezett elpusztítása. Mindenesetre ez számít Brazília legpusztítóbb polgárháborújának. Az új köztársaság számára a tét a büszkeség volt. A büszkeség megmaradt, ám a véres erőszak nyomai mind a mai napig is beépültek a brazil tudatba.

Még a Canudos-völgy sem maradt érintetlen. A huszadik században Vargas elnök rémuralma után még több katonai diktatúra is sújtotta az országot. Közülük a második, 1960-ban, az egész völgyet elárasztotta a vízzel, így tette lehetetlenné víztározójával a szervezett megemlékezéseket. Csak a katonai diktatúra bukása után, 1986-tól hozták létre a Canudosi Nemzeti Parkot, ahol méltóképpen emlékezhetnek meg az emberek a mártírokról. Minden év októberében gyűlnek össze azok, akik meg szeretnék

visszagondolni a canudosi háborúra.

Halálának száz esztendő évfordulóján megrendezték Brazíliában az Euclides da Cunha-temetet.

Euclides da Cunha műve és Márai Sándor

1970-ben Torontóban jelent meg először Márai Sándor: Ítélet Canudosban című regénye. Mind térben, mind pedig időben távol áll tőlünk a téma. Mégis érdemes megpróbálkoznunk elolvasásával. A mű megjelenése pillanatától fogva megosztotta olvasótáborát. Az emigráció magyar olvasóközönsége éppen úgy nem értette, mint ahogy a hazai irodalomkritikusok sem.

Márai könyveit csak a rendszerváltás után kezdték el idehaza kiadni. Ez a műve mégsem érte el a Kassai polgárok, vagy a Fűves könyv, esetleg a San Gennaro vére népszerűségét. Ennek csak az egyik oka lehet az, hogy a Canudost három másik regénnyel egy kötetben adták ki, Történelmi regények címmel.

A kritikusok szerint „ismeretlen remekmű”, „a szerző legjobb művei közé tartozik”.

Más irodalmi tanulmányok szerzői már közel sem ilyen lelkesek. Számukra hamar nyilvánvalóvá vált: Márai nem a canudosi történetet akarta megírni, hanem annak kapcsán valamit.

Da Cunha művét Márai angol nyelven olvasta, hisz magyar fordítás mind a mai napig nem készült.

Az Os Sertoes olvasása egyszerre élmény és türelm próba. Tanulságos olvasmány.

A könyvet angol nyelven, még 1958-ban olvasta el, New Yorkban. Az első olvasás és saját, a témában írott regényének megjelenése között tizenkét év telt el. Így és ennyire fészkelte be magát Márai agyába a téma.

A Nagy Francia Forradalom alatti Vendée-tartománybeli szituációra emlékeztette őt az Os Sertoes. A királypárti lázadók itt is ellenálltak a köztársasági erőszaknak. Mindkét oldal egyre elvadultabban küzdött a maga igazságáért. Kinek volt igaza? Senkinek és mindenkinek!

Egyfajta példázatnak fogta fel da Cunha regényét. Márai naplója rögzítette, hogy gyorsan megérett benne a téma formába öntésének gondolata. Először drámát akart írni belőle, később többfelvonásos színdarabot.

Egy hadbíróági tárgyalást képzelte el, ahol a szereplők különböző szempontból emlegetik Canudos pusztulását. Végül több mint két esztendő alatt írta meg a regényt. Utolsó változatát 1969. szeptember 12-én vetette papírra, ekkor fejezte be.

Márait a canudosi háború az éppen akkor folyó vietnami háborúra emlékeztette. Olvasatában Canudos nem más, mint győztes nélküli öldöklés, a pusztítás értelmetlensége, a műveletlenség lázadása. A másik oldalról az igazi szabadság szerinte bármilyen erővel szembenéz, mert elpusztíthatatlan.

Más szerzőket is foglalkoztatott Canudos históriája

Nem Márai Sándor volt az egyetlen olyan külföldi író, akit foglalkoztatott a brazíliai lázadás története. Portugál nyelven a magyar szerző regénye csak 1990-ben jelent meg Brazíliában.

Mario Vargas Llosa, a világhírű Nobel-díjas perui irodalmár Háború a világ végén címmel írta meg a maga változatát. Ez a könyv 1981-ben jelent meg. Magyarul is olvasható, Vargas Llosa életmű-sorozatában. Míg Márai műve inkább filozófiája, leírt gondolatai, saját megjegyzései miatt érdekes, addig Vargas Llosa több mint hatszáz oldalnyi, mágikus realista regénye hatalmas kutatómunka eredménye. Napról napra halad, a legapróbb részletekig hiteles beszámoló Canudos pusztulásáról. Annyi valóságos adatot vesz fel regényébe, amennyit csak lehet. Így tudunk meg sok érdekes dolgot a Conselheiro őseiről, családjáról is.

Egy Peter Robb nevű irodalmár 2004-ben, Halál Brazíliában címmel írt regényt erről a lázadásról. Egy Cuningham nevű ezoterikus szerző is írt Antonio Conselheiro-ról egy könyvet.

Szabó Ádám irodalomtörténész Canudos ösvényein címmel adott ki műelemzést Márai regényéről.

A legkülönlegesebb vállalkozás minden bizonnyal a grúz Guram Dochanashvili nevű regényíróé. 1975-ben jelent meg Első ruha című, monumentális, 670 oldalas kalandregénye, fikciós allegóriája. A regény cselekménye szerint a főhős, Domenico, egy fiatal, tapasztalatlan, kalandkereső fiú elhagyja georgiai (grúz) faluját. Sok különböző emberrel találkozik vándorútja során, sőt még a canudosi háborúban is részt vesz. A könyv rengeteg bibliai párhuzamokat tartalmaz (a tékozló fiú evangéliumi példázata nyomán).

A grúz szerző regényében Canudos nem más, mint a szabadság városa, a földi Paradicsom.

Canudosról nemcsak regények születtek, de kalandfilmek és dokumentumfilmek is készültek.

Színházban is megörökítették a történeteket.

1953-ban négyfelvonásos brazil opera született a témáról. Sőt a szambaénekesek és a brazil rockbandák témái közé is bekerültek a jaguncók, a Conselheiro alakja és Canudos tragédiája.

A Traktorhúzó Európa Kupa és Amatőr Traktorhúzó Verseny dobogósai